

III. KOMUNIKATY

KS. JERZY MYSZOR

MUZEUM DIECEZJALNE W KATOWICACH

Historia powstania Muzeum Diecezjalnego w Katowicach wiąże się ściśle z planami powołania do życia po I wojnie światowej Muzeum Śląskiego z siedzibą w Katowicach. Gorącymi orędownikami założenia na Śląsku tak ważnej placówki kulturalnej byli członkowie Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku z jej prezesem ks. Emilem Szramkiem na czele. W 1927 roku przy Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach powołano konserwatora sztuki, który miał jednocześnie spełniać funkcje dyrektora powstającego, jak na razie tylko w zamyśle, Muzeum Śląskiego. Został nim mianowany dr Tadeusz Dobrowolski. Z chwilą nominacji na to stanowisko, ruszyła akcja poszukiwania i pozyskiwania zbiorów muzealnych. Jednym z działań muzeum miała być kolekcja dawnej sztuki sakralnej. W porozumieniu z ks. bpem A. Lisieckim i jego następcą od 1930 r., ks. bpem St. Adamskim, pracownicy Muzeum Śląskiego poszukiwali w kościołach diecezji katowickiej zabytków, które byłyby godne reprezentować na wystawie dawną sztukę śląską. W wyniku poszukiwań powstała liczna kolekcja dzieł sztuki dawnej, stanowiąca reprezentatywny przegląd różnych obiektów sakralnych wycofanych z użytku liturgicznego, takich jak: szaty liturgiczne, bielizna ołtarzowa, rzeźby, obrazy, elementy nastaw ołtarzowych, kielichy itp. 9 maja 1938 r. Muzeum Śląskie podpisało z Kurią Katowicką umowę, na mocy której w skład powstającego muzeum, w postaci depozytu, weszło 366 obiektów sztuki sakralnej, stanowiących nadal własność diecezji. Później dołączono do tego zbioru kolejne zabytki sztuki sakralnej.

Wybuch II wojny światowej okazał się tragicznym w skutkach dla gmachu Muzeum Śląskiego i po części także dla jego zbiorów. Gmach Muzeum Śląskiego o łącznej kubaturze ponad 80 tys. m³, nowoczesnej sylwetce i funkcjonalnym wnętrzu, miał być oddany do użytku wiosną 1940 r. Wojna pokrzyżowała wszystkie plany. W sierpniu 1939 r., w przededniu wybuchu wojny, zbiory muzealne zostały wywiezione do Lublina. Jednakże już w październiku 1939 r. okupant je odnalazł i ponownie wróciły do Katowic. Po jakimś czasie zostały złożone w magazynach Bytomskiego Muzeum. Tam były przechowywane przez cały okres wojny. Część, będąca własnością Diecezji Katowickiej, uległa uszczupleniu przez kradzieże. Po wojnie depozyt nie wrócił do diecezji. Zbiory sztuki sakralnej przeleżały w magazynach Muzeum Bytomskiego aż do 1980 r., nigdy nie udostępniane zwiedzającym. Wobec takiej sytuacji ks. bp

H. Bednorz wielokrotnie podnosił problem powołania do życia własnego, diecezjalnego muzeum. Stosowną okazją do wszczęcia intensywnej starania była rocznica 50 lecia istnienia diecezji, która przypadła w 1975 r. Plany założenia muzeum rozbiły się jednak o brak odpowiednich pomieszczeń. Część gmachu Kurii Diecezjalnej, gdzie pierwotnie planowano założyć muzeum, była zajęta przez przychodnię lekarskie. Natomiast przewidywane pomieszczenia w gmachu probostwa katedry zajmował Wydział Rolnictwa i Leśnictwa UW. Poszukiwania pomieszczeń dla przyszłego muzeum połączone były z próbami odzyskania zabytków sakralnych leżących w magazynach Muzeum Bytomskiego (tzw. depozyt bytomski). Pisma kierowane w tej sprawie do dyrekcji Muzeum Bytomskiego i Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach długo pozostawały bez odpowiedzi. Dopiero po dwóch latach, tj. 30 czerwca 1977 r. Kuria Diecezjalna otrzymała odpowiedź dyr. Muzeum Bytomskiego J. Kowalewskiego. Prośba o zwrot depozytu oczywiście spotkała się z odpowiedzią negatywną.

Równocześnie trwały prace nad redakcją statutu przyszłego muzeum diecezjalnego. Zostały one jednak zawieszono z chwilą przesłania przez Komisję Episkopatu Polski do Spraw Sztuki Sakralnej statutu obowiązującego wszystkie muzea kościelne w Polsce. Tak więc Muzeum Katowickie nie posiada osobnego statutu, lecz kieruje się statutem obowiązującym inne podobne muzea diecezjalne.

Kolejne pisma zawierające żądania wydania depozytu, adresowane do władz wojewódzkich, trafiały na mur milczenia. Przełom nastąpił dopiero pod wpływem wydarzeń sierpniowych 1980 r. 20.10.1980 r. ks. bp H. Bednorz skierował kolejne pismo do władz wojewódzkich z żądaniem wydania depozytu bytomskiego. Pozytywną odpowiedź władz wojewódzkich przekazał Kurii Diecezjalnej w dniu 3.11.1980 r. Wydział do Spraw Wyznań UW. Ostatecznie zabytki sztuki sakralnej, stanowiące tzw. depozyt bytomski, zostały wydane 4 i 5.12.1980 r. Przejęcia dokonano w obecności kierownika Muzeum Bytomskiego, konserwatora wojewódzkiego, oraz dyrektora Muzeum Katowickiego ks. J. Pawliczka.

W trzy lata później, w pomieszczeniach zwolnionych przez przychodnię lekarskie, w prawym skrzydle gmachu Kurii Diecezjalnej, zostało otwarte Muzeum Diecezjalne. Ceremonii otwarcia dokonał ks. bp H. Bednorz dnia 20.11.1983 r. W tym samym dniu Biskup Katowicki skierował pismo do gen. R. Paszkowskiego — wojewody katowickiego informując go o fakcie, iż Katowicom przybyła nowa placówka kulturalna, ściśle związana z historią tego regionu. W dwóch salach muzeum zostały wyeksponowane zbiory pochodzące z „depozytu bytomskiego” oraz zabytki pozyskane na zasadzie darowizn i depozytów. W jednej sali przedstawiono rzeźby i malarstwo gotyckie. Zbiór ten ukazuje rozwój sztuki gotyckiej od końca XIV wieku do początków XVI w. Najstarszą eksponowaną rzeźbą jest Madonna z Miasteczka (ok. 1370). Na szczególną zaś uwagę zasługuje Madonna z Knurowa z 1420 r., należąca do grupy tzw. Pięknych Madonn. W drugiej sali, mieszczącej sztukę nowożytną, przedstawiono wyroby rzemiosła artystycznego, wśród nich kielich, którego cząstka datowana jest na 1384 r. Autorem scenariusza stałej wystawy jest mgr sztuki p. Helena Król, autorem wystroju wnętrza, gablot i oświetlenia p. Jacek Jędo.

Muzeum posiada zbiór liczący ok 500 pozycji. Większość z nich już

jest zinwentaryzowana. Powierzchnia wystawowa muzeum wynosi wraz z korytarzami ponad 300 m².

W dolnej sali liczącej ok. 120 m² znalazła miejsce Galeria Sztuki Współczesnej. Zbiory nie wystawiane na ekspozycji stałej znajdują się w dwóch magazynach o powierzchni ok. 60 m². Pomieszczenia te są przystosowane do przechowywania rzeźby, tkanin i obrazów. Muzeum zatrudnia 2 osoby na etacie: magister sztuki-inwentaryzator, oraz kierownik — wykształcenie wyższe teologiczne i historyczne. Niestety, z braku pomieszczeń, muzeum nie posiada pracowni konserwatorskiej. Zabytki wymagające interwencji konserwatora przekazywane są p. Sabinie Nyga, z wykształcenia konserwatorowi zabytków sztuki.

Staraniem obecnego dyrektora muzeum w styczniu 1985 r. została otwarta Galeria Sztuki Współczesnej (sala dolna). Jej początki związane są z działalnością Galerii Sztuki Współczesnej przy Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach pod nazwą „Gołębnik”. Działalność „Gołębnika” w latach 1983—1986 zamknęła się liczbą 12 wystaw indywidualnych. Ta galeria chce nadal służyć spotkaniom studentów teologii z twórcami oraz ich propozycjami artystycznymi, wywodzącymi się z inspiracji religijnej. Nowa Galeria Sztuki Współczesnej przy Muzeum Diecezjalnym kontynuuje działalność „Gołębnika”. W latach 1985—1986 galeria gościła już 10 wystaw indywidualnych i zbiorowych. Na uwagę zasługuje wystawa — plon Ogólnopolskiego Konkursu na Grafikę Artystyczną pod hasłem „WOBEC WARTOŚCI” (otwarta w maju 1986).

Opracowano na podstawie: Archiwum Kurii Diecezjalnej w Katowicach: Muzeum Diecezjalne (1974—), sygn. VA I; J. Matuszczak: Muzeum Śląskie w Katowicach 1927—1939, Katowice 1976; Muzeum Śląskie, szkice z przeszłości, pod red. Z. Gorczycey, Katowice 1984.